

Tablice — pamięć wiecznie żywa — część XLII

Profesor Czesław Adamski

W lipcu 2016 roku minęła setna rocznica urodzin profesora Czesława Adamskiego — metalurga, dziekana Wydziału Odlewnictwa AGH.

Czesław Adamski urodził się 20 lipca 1916 roku w Sosnowcu, w rodzinie robotniczej. Tam też uczęszczał do szkoły podstawowej i Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczego im. Stanisława Staszica, które ukończył w 1937 roku. Następnie odbył roczną służbę wojskową w Szkole Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim.

foto. Arch. AGH

W 1938 roku rozpoczął studia na Wydziale Hutniczym Akademii Górniczej w Krakowie. Wybuch II wojny światowej spowodował przerwę w edukacji. W 1939 roku został zmobilizowany i w czasie działań wojennych dostał się do niewoli niemieckiej. Przez całą wojnę, 1939–1945, przebywał w obozach dla jeńców wojennych na terenie Niemiec. W 1945 roku powrócił do Krakowa i kontynuował studia w Akademii Górniczej, uzyskując 30 listopada 1948 roku stopień magistra inżyniera metalurga. Był wychowankiem prof. Aleksandra Krupkowskiego. Zaraz po zakończeniu studiów podjął pracę w Instytucie Odlewnictwa w Krakowie jako kierownik Zakładu Odlewnictwa Metali Nieżelaznych. Od 1949 roku pracował również jako wykładowca na Wydziale Metalurgicznym, a następnie na Wydziale Odlewniczym (od 1952 roku Wydział Odlewnictwa). W roku akademickim 1953/1954 powierzono Mu pełnienie obowiązków kierownika Zakładu Odlewnictwa Metali Nie-

żelaznych. Z AGH na stałe związał się od 1 marca 1954 roku, kiedy to został zaangażowany na stanowisko adiunkta. W 1956 roku uzyskał tytuł zastępcy profesora i stanowisko kierownika Zakładu Metali Nieżelaznych w Katedrze Odlewnictwa. W 1959 roku uzyskał tytuł doktora nauk technicznych na Wydziale Metalurgicznym AGH. Po przedstawieniu pracy habilitacyjnej z zakresu segregacji w stopach miedzi uzyskał w 1961 roku tytuł docenta i w 1963 roku został kierownikiem Katedry Odlewnictwa Metali Nieżelaznych. W roku akademickim 1967/1968 był kierownikiem studiów podyplomowych w zakresie odlewnictwa dla pracujących. W 1969 roku uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1974 roku został profesorem zwyczajnym. W latach 1969–1972 był dziekanem Wydziału Odlewnictwa. Na stanowisku kierownika Katedry Odlewnictwa Metali Nieżelaznych pozostawał aż do emerytury (30 września 1986 roku). Jako emeryt, przez kilka lat w wymiarze 1/4 etatu prowadził wykłady z „właściwości i technologii odlewniczych metali nieżelaznych” oraz konsultacje związane z realizacją prac habilitacyjnych.

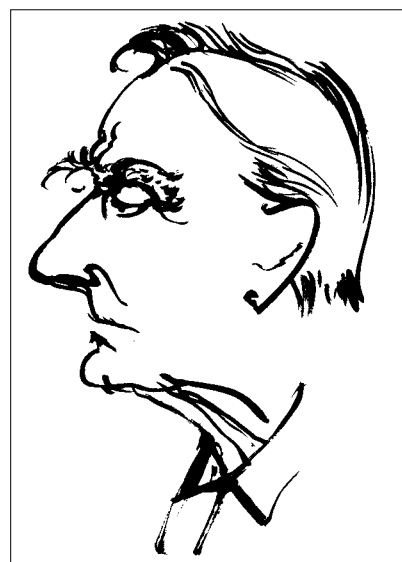
Profesor Czesław Adamski był aktywny w różnych poczynaniach na rzecz konsolidacji i organizacji nauki. Zabiegał o wprowadzenie do badań naukowych nowoczesnej, unikalnej aparatury. Dzięki tym wysiłkom w latach siedemdziesiątych XX wieku zakupiono dla Wydziału Odlewnictwa mikroanalizator rentgenowski, rentgen struktury i analizator obrazu, co stało się załączkiem Laboratorium Krystalizacji Odlewów. Profesor był cenionym badaczem. W kręgu Jego zainteresowań były następujące tematy:

- badania z zakresu nowych stopów oszczędnościowych,
- badania z dziedziny metaloznawstwa,
- badania obejmujące technologie topienia i przygotowania ciekłych metali i stopów i odlewania stopów metali nieżelaznych.

Podział na badania z zakresu stopów oszczędnościowych i z dziedziny metaloznawczej ma raczej charakter formalny, gdyż każdy nowy stop, przed jego wdroże-

niem, wymagał pełnych badań strukturalnych, zarówno w warunkach normalnych jak i narzuconych przez warunki pracy odlewów z niego wykonanych. Badania z zakresu stopów oszczędnościowych były podyktowane koniecznością znalezienia zamienników deficytowych metali takich jak cyna czy miedź.

Profesor, we współpracy z prof. Aleksandrem Krupkowskim, opracował i wdrożył do praktyki przemysłowej dwa brązy krzemowe, z powodzeniem zastępujące brązy cynowe o podwyższonej zawartości cyny. Kolejną grupą stopów oszczędnościowych miedzi, opracowaną również we współpracy z prof. Krupkowskim, były mosiądze niskomiedziowe zawierające powyżej 45 proc. cynku. Przeprowadzone obszernie badania metaloznawcze tej grupy stopów pozwoliły ustalić oryginalną regułę wskazującą, że występowanie fazy gamma, kruchej i twardej, jest uzależnione od stosunku zawartości miedzi i cynku w mosiądzu. Podjęte badania pozwoliły na opracowanie wielu mosiądzów zawierających 45–50 proc. miedzi, które znalazły zastosowanie jako zamienniki brązów niskocynowych i mosiądzów szczególnie na części maszyn i urządzeń przemysłu hutniczego i lotniczego.

Karykatura prof. Cz. Adamskiego autorstwa Elżbiety Cieluch zamieszczona w książce: *Akademia w karykaturze*. Kraków, 1989

go, a także na pręty i profile. Wnikliwe badania metaloznawcze przemian fazowych i zmian wymiarowych oraz strukturalne wysokoalumiiniowych stopów cynku pozwoliły na opracowanie stopów Z153 i Z284, które znalazły zastosowanie jako zamienniki stopów miedzi na części trące maszyn jak np. łożyska samotoków, koła ślimakowe, tuleje, panewki i inne. Z zakresu stopów aluminium opracowano wytrzymałe odlewnicze stopy na osnowie Al-Cu oraz Al-Zn, stopy do celów specjalnych jak na przykład o zdolności do tłumienia drgań czy o obniżonej skłonności do iskrzenia w warunkach pracy w kopalniach o zagrożeniu metanowym.

Prowadzone przez profesora badania nad nowymi stopami czy technologiami obejmowały zagadnienia związane z krystalizacją i segregacją dendrytyczną metali i stopów i dały początek zainteresowaniu tą tematyką innych ośrodków naukowych w kraju. Ten kierunek badań był podyktowany stwierdzonym wpływem krystalizacji i segregacji dendrytycznej na kształtowanie się niejednorodności chemicznej w strukturze stopów oraz poważne działanie tej niejednorodności na własności fizyczne, chemiczne, a nawet technologiczne tworzyw.

W wyniku badań profesorów Adamskiego i Krupkowskiego został opracowany matematyczny model składu chemicznego warstw w dendrycie i w przestrzeni międzydendrytycznej, dla przypadku, gdy dyfuzja nie zachodzi w stanie stałym. Osobnym, bardzo rozległym polem badawczym profesora były zagadnienia związane z opracowaniem nowych technologii przygotowania ciekłych stopów, gwarantujących uzyskanie dobrych odlewów. Na podstawie badań zjawisk fizykochemicznych i termodynamicznych opracowano metody usuwania zanieczyszczeń i gazów z ciekłych metali i stopów. W wyniku tych prac opracowano metody rafinacji ciekłych metali gazami oczyszczającymi i substancjami sublimującymi lub rozkładającymi się w ciekłym metalu z wydzielaniem gazów rafinujących. Innym kierunkiem analizy procesów fizykochemicznych były badania nad zjawiskami powierzchniowymi w układzie ciekły metal-żużel-wtrącenia-gaz. W ich wyniku opracowano wiele syntetycznych żużli rafinująco-pokrywających i modyfikujących, które znalazły wielu odbiorców w odlewniach w codziennej praktyce przemysłowej.

Profesor Czesław Adamski dał się poznać jako wybitny nauczyciel akademicki. W oparciu o swój dorobek naukowy potrafił przekazać studentom – obok podstaw teoretycznych procesów, z którymi stykali się w procesie wykonywania odlewów z metali nieżelaznych – również sprawdzone receptury technologiczne do zastosowania

w praktyce. Był autorem kilku podręczników i skryptów, blisko dwustu artykułów i referatów, około pięćdziesięciu patentów i 150 ekspertyz oraz kilkuset prac naukowo-badawczych i wielu wdrożeń. Był promotorem 16 prac doktorskich i recenzentem kilkudziesięciu oraz wielu prac dyplomowych magisterskich i inżynierskich. Pod Jego kierunkiem prace doktorskie napisali późniejsi profesorowie: Zbigniew Bonderek, Marian Kucharski i Stanisław Rzadkosz.

Poza pracą naukową i uczelnianą dał się poznać jako działacz organizacji zawodowych.

W 1954 roku był jednym z organizatorów Komitetu Hutnictwa Polskiej Akademii Nauk i w latach 1954–1970 jej pierwszym sekretarzem naukowym, a następnie do 1975 roku – zastępcą przewodniczącego. W latach 1964–1972 był przewodniczącym Sekcji Metali i Stopów o Specjalnych Właściwościach, a w latach 1972–1984 przewodniczącym Sekcji Teorii Procesów Odlewniczych. Był też aktywnym członkiem Stowarzyszenia Technicznego Odlewników Polskich – STOP, w latach 1951–1957 był członkiem Zarządu Głównego oraz w latach 1966–1987 przewodniczącym Sekcji Odlewnictwa Metali Nieżelaznych. Czynn timer uczestniczył w Radach Naukowych: w latach 1968–1977 – Instytutu Odlewnictwa w Krakowie, w latach 1974–1981 – Instytutu Efektywności Wykorzystywania Materiałów w Dąbrowie Górniczej oraz w latach 1990–1996 – Instytutu Metalurgii Materiałowej PAN. Przez trzydzieści lat (1965–1995) był zastępcą redaktora naczelnego „Archiwum Hutnictwa” (obecna nazwa „Archives of Metallurgy”). Biegłe posługiwał się językiem angielskim i niemieckim, znał również język francuski.

W uznaniu zasług odznaczony był Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Medalem „Za udział w wojnie obronnej 1939”, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, dwukrotnie otrzymał Nagrodę Państwową z Działu Postępu Technicznego oraz wielokrotnie był nagradzany przez rektora AGH. Za zasługi w pracy STOP uzyskał godność Członka Honorowego STOP i Złotą Odznakę STOP.

Profesor Czesław Adamski zmarł 27 listopada 2003 roku w Krakowie i pochowany został na cmentarzu Batowickim. We wspomnieniu o Nim profesorowie Zbigniew Bonderek i Stanisław Rzadkosz napisali: „Wykłady prowadzone przez profesora Czesława Adamskiego dla wielu Jego słuchaczy były »przewodnikiem« z zakresu technologii odlewnictwa metali nieżelaznych. Zawsze znajdował czas dla swoich

foto: S. Milk

uczniów, umiał z nimi rozmawiać i służyć im radą. Sami, jako Jego uczniowie wiele skorzystaliśmy z Jego rad i uwag”.

W 2006 roku uroczystości Święta Odlewnictwa obchodzone na Wydziale Odlewnictwa AGH, miały szczególny wymiar i charakter, bowiem były podsumowaniem roku jubileuszowego – 55-lecia Wydziału Odlewnictwa. Jeden z punktów uroczystości związany był z prof. Adamskim. 24 listopada 2006 roku, bezpośrednio przed konferencją naukową „Nowoczesne technologie w odlewnictwie”, odbyła się uroczystość odsłonięcia tablicy pamiątkowej poświęconej pamięci prof. Czesława Adamskiego. Tablicę odsłonił: córka profesora Bożena Adamska i Dziekan Wydziału Odlewnictwa prof. Stanisław Rzadkosz, który przedstawił sylwetkę i dokonania profesora. W uroczystości wzięła udział również Jego wnuczka Katarzyna Adamska. Tablica znajduje się na parterze budynku Wydziału Odlewnictwa D-8, przy ul. Reymonta. Na szczególnie interesującej plastycznie tablicy z brązu, umieszczono podobiznę Profesora i następujący napis:

PROFESOROWI
CZESŁAWOWI ADAMSKIEMU
DZIEKANOWI WYDZIAŁU
TWÓRCY SPECJALNOŚCI
ODLEWNICTWA METALI NIEŻELAZNYCH
ORGANIZATOROWI SEKCJI ODLEWNICTWA
METALI NIEŻELAZNYCH STOP
2006 ROK WYCHOWANKOWIE AGH